

Карпенко Н.В.

ГЕНЕЗИС МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Процес формування сектору малого та середнього бізнесу є одним із найважливіших складових соціально-економічних трансформацій у країнах з розвинутою економікою. Малий та середній бізнес України також має сприяти створенню ефективної ринкової економіки. Дослідження, що спрямовані на визначення етапів, рушійних процесів та економічних особливостей розвитку малого та середнього бізнесу в Україні дозволять в подальшому визначити його слабкі та сильні сторони, сформувані конкурентні позиції на українському та міжнародному ринках.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвитку малого та середнього бізнесу в Україні присвячено багато робіт. Цю проблему розглядали в своїх роботах З.Варналій, В.Кредісов, Д.Ляпін, Є.Сахаров, В.Шпак та багато інших науковців. Саме в цих роботах розглядаються констатуючі положення розвитку сектору в Україні, загальні показники щодо кількості малих підприємств, відносної зайнятості та відносного виробництва продукції.

Невирішена раніше частина загальної проблеми. Водночас потребують уваги та дослідження еволюційні процеси малого та середнього бізнесу, його особливості та стан розвитку на відповідних етапах формування ринкової економіки України.

Метою даного дослідження є аналіз та співставлення характерних рис та етапів життєвого циклу сектору МСБ на різних етапах розвитку ринкової економіки України та визначення особливостей розвитку сектору на кожному із них.

Прийняті скорочення : малий та середній бізнес (МСБ); малі підприємства (МП)

Феномен українського підприємництва полягає саме у «генетичних» особливостях нації. На протязі усього процесу розвитку суспільного життя ступінь розвитку підприємництва, економічна свобода та інші стимулюючі цей процес фактори, відігравали значну роль. Разом з цим, процес розвитку підприємництва, який здійснювався саме у сфері малого та середнього бізнесу (надалі МСБ), довгий час знаходився під суворим «наглядом» уряду командно-адміністративної системи державного управління.

За визначенням науковців, таких як які досліджували МСБ, процес його становлення та розвитку в значній мірі залежить від стану розвитку в країні економіки, ринкових процесів тощо.

Досліджуючи еволюційні процеси розвитку МСБ в Україні, розглянемо, в першу чергу етапи розвитку ринкової економіки.

Послідковий аналіз розвитку економіки в Україні надав можливості визначити, що в її розвитку спостерігалось п'ять етапів, які за своїм змістом значно відрізняються між собою. Разом з цим, спираючись на методологію, що запропонована Б.Пясецьким (3, с.66), за якою існує відповідний взаємозв'язок між станом розвитку економіки держави і етапом життєвого циклу МСБ в ній, нами визначені відповідні етапи розвитку МСБ в Україні та здійснено співставлення етапів економічних перетворень в Україні та розвитку тут сектору МСБ (таблиця 1).

Процес розвитку МСБ в Україні має своє історичне коріння. Підприємницька діяльність, її розвиток в умовах формування МСБ зародилася ще за часів влади Рюрика. Розпочали цю діяльність невеликі кустарні виробники, купці-підприємці тощо. Період поширення підприємництва із зовнішньоекономічного простору на українську територію починається з 15-го сторіччя. Саме з цього моменту розвиток підприємництва набуває значних темпів і продовжується до періоду першої світової війни. Новий виток розвитку підприємництва розпочинається вже в період НЕПу, але такий спалах продовжується недовго. З 1929 року вільне підприємництво, як течія, завершує своє легальне існування через повне одержавлення економіки.

Отже, етап розвитку МСБ, а також і підприємництва з періоду кінця 20-х років і до другої половини 80-х переходить на нелегальне положення. Підприємницька діяльність, існування МСБ здійснюється в незначних масштабах, в рамках розвитку «тіньової» економіки.

Саме в часи 1985 - 1986 років, коли здійснюється процес розпаду СРСР, роздержавлення економіки, здійснюється боротьба з «нетрудовими» доходами, економіка України характеризувалась кризовими явищами. В ці часи і здійснюється відродження таких забутих форм господарювання, як підряд, оренда, кооперація, розпочинається поновлення індивідуальної трудової діяльності населення в країнах бувшого СРСР. Це був перший (підготовчий) етап розвитку малого бізнесу. Його ще визначають як експериментальний.

Другий етап (1988-1990) розвитку МСБ в Україні розпочався також в період перебудови соціалістичної системи. В цей період сфера діяльності МСБ розширюється; кількість осіб, що приймали в ньому участь, збільшується, підприємництво набуває характер активного багато численного руху.

Необхідно зазначити, що цей період розпочався із прийняття у 1987 році Закону про індивідуальну трудову діяльність, а в подальшому і Закону про кооперацію. Саме в цей період узаконено індивідуальне підприємництво. Метою розвитку МСБ в цей етап є насичення внутрішнього ринку споживчими товарами. Другий етап ще називати етапом «кооперативного руху». Саме кооперативи слугували каналом переводу безготівкових фінансових ресурсів у готівку, сприяли накопиченню знань, умінь та навиків діяльності підприємств малого бізнесу. В подальшому значна кількість багато профільних кооперативів сформувались

у конкурентоспроможні крупні підприємницькі структури. Це був етап підготовчих дій до здійснення малої приватизації.

Таблиця 1. Етапи розвитку ринкової економіки та МСБ України [1,2]

Етапи розвитку ринкової економіки [1,2]		Етапи розвитку МСБ[авторська розробка]	
Етапи, роки	Характерні риси періоду	Етапи, роки	Характерні риси періоду
I.1985-1989 етап перебу- дови)	1. Період розвалу єдиного народно - госпо- дарського комплексу 2. Економічна криза 3. Курс на роздержавлення економіки. 4. Боротьба з «нетрудовими» доходами.	I. 1985-1987 «Зародження»	1. Формування законодавчої бази 2. Зародження підрядних відносин
II.1990 - 1991 (розвитку кризи)	1. Період реформування економіки 2. Загострення проблеми інфляції. 3. Розвиток хронічного дефіциту в усіх сфе- рах економіки.	II.1988 – 1990 «Народження»	1. Розвиток кооперативного руху 2. Створення спільних підприємств, това- риств. 3. Підготовка до малої приватизації 4. Розвиток приватного підприємництва Створення вітчизняної законодавчої бази
III. 1992 -1995 поглиблення структурної кризи)	1. Спад виробництва. 2. Дефіцит бюджету, гіперінфляція, падіння курсу карбованця, зростання цін. 3. Розробка законодавчої бази для трансфо- рмаційних процесів. 4. Зниження рівня інфляції. 5. Подальше зростання рівня цін 6. Розробка Програми стабілізації економі- ки. 7. Зниження темпів падіння ВВП. 8. Обвальна бартеризація зовнішньої торгів- лі 9. Зменшення обсягів внутрішнього ринку.	III. 1991 – 1994 «Бурхливого зростання»	1.Формування органів держаної підтримки 5. Комерціалізація та поява середнього та крупного бізнесу 6. Широкомасштабна приватизація 7. Демоніполізація підприємств. 8. Розвиток усіх видів підприємництва 9.Формування та укріплення позицій тіньової економіки
IV. 1996 - 1998 (фінансової кризи)	1. Створення багатоукладної економіки. 2. Зростання рівня безробіття. 3. Розробка програми антикризових дій 4. Відсутність достатньо розвинутої конку- рентної системи. 5. Введення гривні 6. Зростання рівня інфляції 7. Перехід економіки з тіньової до відкритої системи. 8. Стрімкий спад виробництва	IV. 1995- 1998 «Наси- чення»	1.Концентрація та централізація капіталу 2.Розвиток інноваційних процесів в у сфері малого бізнесу 3. Пріоритетний розвиток МСБ у виробни- чій сфері
V. 1999- 2004 (економіч- них коли- вань та ринкової трансфор- мації)	1. Повільне зростання обсягів виробництва. 2. Етап урядових змін. 3. Нестабільність та коливання цін. 4. Зниження життєвого рівня населення 5. Енергетичні кризи	V. 1998- 2006 «Са- морегуляції»	1. Активізація державної підтримки МСБ. 2. Стійке зростання кількості підприємств МСБ. 3. Пріоритетний розвиток МСБ у сфері по- слуг. 4. Зростання конкуренції у сфері МСБ. 5. Здійснення зовнішньоекономічної діяль- ності підприємствами МСБ.
VI. 2005 – 2006 (підготов- чий до всту- пу у СОТ та ЄС)	1. Розробка стратегії економічного розвитку України. 2. Антикризова політики уряду. 3. Підготовчі політичні та економічні заходи до вступу у СОТ та ЄС.		

Із формуванням незалежних держав, періоду розвитку в Україні економічної кризи, хронічного дефіциту в усіх сферах економіки, значного спаду обсягів виробництва, гіперінфляції тощо, починається третій етап (1991-1994) становлення МСБ. Цей період пов'язаний з прийняттям законодавчої бази, регламентуючої активізацію діяльності МСБ. Саме тоді приймається закон «Про підприємство», створюється Державний комітет по сприянню розвитку підприємництва, затверджується програма Державної підтримки підприємництва тощо. Розпочалася широкомасштабна приватизація та здійснюється розвиток усіх видів підприємництва. Цей етап необхідно визначити як етап «бурхливого зростання» МСБ в Україні, етап «великої надії», на те, що сектор МСБ внесе значні позитивні зміни у розвиток української економіки, зменшить тут кризові явища. Саме тоді і збільшується кількість приватних власників у сфері послуг, торгівлі, харчування, легкій промисловості.

Як свідчать результати досліджень науковців (2, с.48-49), у кризових умовах переходу до ринкових відносин в Україні визначалися три шляхи становлення малих підприємств(МП) :

- у процесі приватизації державних підприємств;
- у процесі демонополізації, роздрібнення державних підприємств;
- через створення нових МП.

Саме в період «бурхливого зростання» для більшості країн з розвинутою економікою найоптимальнішим, найреальнішим є третій шлях – через створення нових МП. Але в Україні він майже не реалізовувався, через низку причин, серед яких найскладнішими були:

- пасивна державна політика,
- відсутність у бюджеті фінансових ресурсів,
- відсутність необхідних для їх забезпечення відповідних економічних, нормативно - законодавчих умов.

Негативним аспектом третього етапу стає процес формування та укріплення позицій тіньової економіки.

Початок четвертого етапу «насичення» (1995-1998 рр.) припадає на етап продовження фінансової кризи, зростання рівня інфляції в Україні. Економічне середовище України характеризується нерозвинутим конкурентним середовищем, стрімким спадом виробництва. Як результат – Україна за цей період втратила 60% ВВП. Саме цей період знаменується розробкою «Стратегії радикальних економічних реформ».

Всупереч складним економічним процесам формування МСБ в українській економіці переходить до нового етапу розвитку. Цей період визначається тенденцією концентрації і спеціалізації капіталу в секторі МСБ. Зведені до безприбуткового рівня торговельно-посередницька діяльність, бартерні операції. На визначеному етапі були сформовані можливості до розвитку інноваційних процесів, набувають розвитку такі галузі, як виробнича, консультаційні послуги, тощо. Державні органи управління в значній мірі звертають увагу на розвиток малого бізнесу. Набуває поширення державна підтримка розвитку зазначеного сектору економіки - розробляється Концепція державної політики розвитку малого підприємництва, створюється державний комітет з питань розвитку підприємства

П'ятий етап «саморегуляції» розвитку МСБ в Україні (1998-2006 рр.) співпадає з етапом ринкових коливань і трансформаційних процесів в економіці. Постійні коливання і зміни у складі уряду негативно вплинули на розвиток економіки України. Незначні стабілізаційні заходи в цей період не призвели до позитивних змін. Період характеризується різкими коливаннями та нестабільністю цін, зниженням життєвого рівня населення. В останні роки (2004-2006) здійснюється розробка стратегії економічного розвитку України, формується ціла низка завдань та антикризових заходів, виконання яких наблизить країну до європейської спільноти, сприятиме її вступу до ЄС.

Для сектору МСБ зазначений етап характеризується прийняттям значної кількості законодавчих документів, що направлені на державну підтримку розвитку цього сектору економіки. Розвиток конкурентного середовища сприяє процесу виживання найсильніших представників малого бізнесу і самоліквідації тих, що не змогли протистояти конкуренції. Якщо на попередньому етапі значна частка МП мала високий рівень концентрації у промисловості, то в період 1998 -2005 років існує тенденція до розвитку сфери торгівлі та послуг.

Дослідивши процеси розвитку економіки та сфери МСБ в Україні, доцільним буде поєднати їх складові у вигляді схеми, яка дозволить визначити впливовий взаємозв'язок між етапами розвитку економічних процесів та формуванням МСБ в Україні.

Отже, етап зародження МСБ співпадає із початковим етапом перших кроків на шляху розвитку в Україні ринкових процесів та роздержавлення. МСБ постає як новітня, до цього нерозвинена в Україні система господарювання. Йому відводиться значна роль у формуванні нових підприємницьких рис. Разом з цим, МСБ потребує нової більш актуальної законодавчої бази.

Другий етап - народження - здійснюється на межі етапів перебудови та економічних криз. В цей час саме МСБ постає індикатором, інструментом удосконалення в Україні підприємницької діяльності, яка в подальшому дозволить активно, гнучко реагувати на кризові явища в економіці.

Бурхливе зростання сектору МСБ в цей період характеризується значними темпами приросту кількості незалежних підприємницьких структур, в яких саме і виникає потреба. Це пов'язано з тим, що процес оздоровлення економіки, її бурхливий розвиток формується через наявність розвинутого конкурентного середовища. І найбільш доцільно його створювати через розвиток та відкриття невеликих за кількістю працюючих та незначних за обсягами діяльності підприємствах. Такими в цей період в Україні і постають підприємства МСБ.

Наступним є етап насичення. Через інноваційну природу МСБ, його можливість накопичувати і збільшувати капітал, створюються умови до здійснення інноваційної діяльності. В цей період формуються умови до виходу України із економічної та фінансової кризи.

Етап саморегуляції у секторі МСБ розпочинається в період економічних коливань та трансформаційних процесів. Тільки за державної підтримки в МСБ визначається стійке зростання не тільки кількісних, але й якісних показників. Розвиток МСБ і підприємливості зміщується до сфери послуг, зростають його конкурентні переваги. Отже, в період стратегічного розвитку України, серйозної підготовки до її вступу у

СОТ та ЄС МСБ відводиться провідна роль. МСБ визначається одним із головних індикаторів, за яким визначається готовність країни до вступу у ЄС.

Аналіз взаємозалежності стану розвитку економічного та підприємницького середовища дозволив зазначити наступні проблеми, що впливають на процес формування МСБ в Україні:

1. Становище сектору МСБ віддзеркалює загальний стан економіки, яка характеризується непослідовністю та нерішучістю реформ, загальмованістю соціально-економічних перетворень;
2. Трансформаційний процес в Україні періоду 1999-2006 рр. не носив системного характеру;
3. Регулятивні документи, що приймалися урядом, не торкаються проблем фінансування сектору МСБ;
4. Проблема доступу МП та мікро - підприємств до кредитів банківської системи, особливо до пільгових.

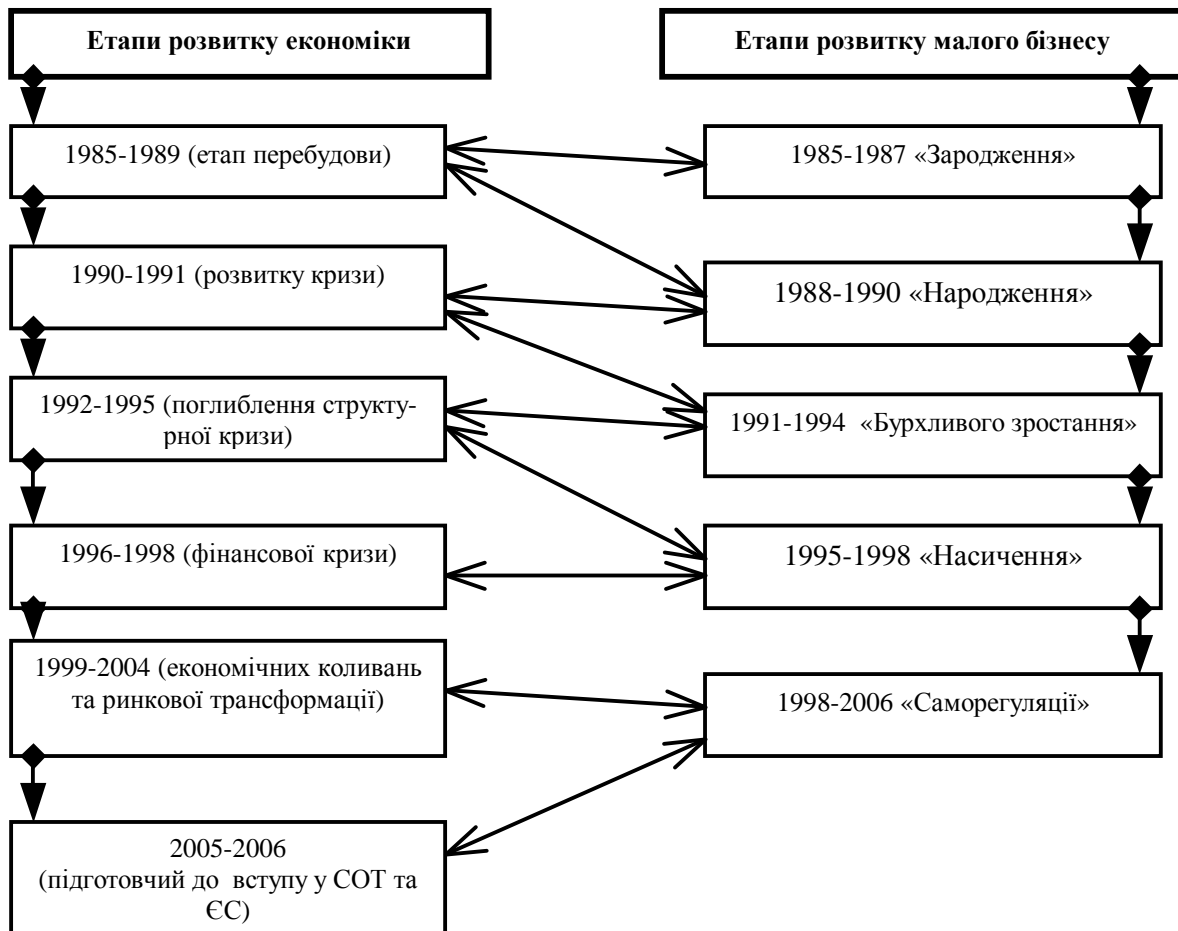

Схема. 1 Впливовий взаємозв'язок між етапами розвитку економічних процесів та формуванням МСБ в Україні

Одним із складових успішного розвитку МСБ постає процес його законодавчого забезпечення. Українська економіка не є виключенням. Досліджуючи нормативну базу, що регламентувала процес розвитку МСБ в Україні за наведеними етапами, сформувалась певна низка законів, постанов та інших нормативних документів. Саме законодавча база в значній мірі і впливала на процес позитивного чи негативного розвитку МСБ в Україні (таблиця 2).

Реальне формування державної політики підтримки МСБ в Україні починається з 1991 року, а саме - з прийняттям 7 лютого 1991 року третьою сесією Верховної Ради України дванадцятого скликання Закону України "Про підприємництво" та утворення Державного комітету України з сприяння МП і підприємництву (травень 1991 року). Наступними регулюючими заходами уряду було схвалення у 1993 році Програми державної підтримки підприємництва в Україні, а також визначення першочергових завдань державної політики, спрямованої на всебічний розвиток підприємництва, МСБ, та визначення головних завдань державної політики щодо розвитку приватного сектора та підприємництва, насамперед малого та середнього.

Офіційно розвиток підприємництва в Україні бере початок з 1 березня 1991 року, з дня, коли було введено в дію Закон України "Про підприємництво". У розвинутих країнах з ринковою економікою не існує спеціальних (окремих) законів з питань розвитку підприємництва, які у цих країнах регулюються конституціями, цивільним законодавством та іншими правовими актами, що регламентують господарську діяльність.

Таблиця 2. Законодавча, нормативна база, та державні заходи, щодо розвитку та підтримки МСБ в Україні. (1, 4, 5)

Етап	Рік	Нормативні та законодавчі документи
I. 1985 - 1987	1987	Закон СРСР «Про індивідуальну трудову діяльність громадян в СРСР»
II. 1988 - 1990	1988	Закон «Про кооперацію»
III. 1991 - 1994	1991	Закон «Про підприємництво», Утворення Державного комітету України зі сприяння малим підприємствам і підприємству, Програма державної підтримки підприємництва в Україні.
IV. 1995 - 1998	1996, квітень 1996, 28.06 1997, січень 1997, липень 1998, лютий 1998, травень 1998, липень	Концепція державної політики розвитку малого підприємництва, Конституційне закріплення свободи підприємництва, Програма розвитку малого підприємництва в Україні на 1997-1998 рр. Утворення Державного комітету з питань розвитку підприємництва Указ «Про усунення обмежень, що стримують розвиток підприємницької діяльності» Указ «Про державну підтримку малого підприємництва» Указ «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва»
V. 1998 - 2006	2000, січень 2000, жовтень 2000, грудень 2003, вересень	Указ «Про запровадження єдиної державної регуляторної політики у сфері підприємництва» Закон «Про державну підтримку малого підприємництва» Національна програма сприяння розвитку малого підприємництва в Україні Закон «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності»

Саме період нормативно-правового забезпечення і державної регуляторної політики розвитку МСБ в Україні в значній мірі впливає на ефективність розвитку зазначеного сектору економіки. Тобто, в ті періоди, коли законодавчі органи влади формували нормативну базу, і здійснювався процес деяких спалахів у становленні та розвитку МСБ.

Незважаючи на те, що політика розвитку МСБ традиційно вважається внутрішньо національним завданням, однак її ефективність нерозривно пов'язана з урахуванням процесів міжнародного співробітництва, глобалізації та інтернаціоналізації ринків. Тому доцільним буде визначити саме ті кардинальні відмінності у проблематиці розвитку українського МСБ, які і створюють відповідні бар'єри щодо відповідності міжнародним запитам, можливості здійснювати ефективну зовнішньоекономічну діяльність.

Порівнюючи МСБ західного і українського зразка, слід з'ясувати в чому саме полягають кардинальні відмінності.

В першу чергу відмінності полягають у стані розвитку макросередовища і мають наступні характеристики (4, с. 86-87, 2, ст.57-58; 6, с.5-7):

Україна	Економічно розвинуті країни
Недостатня інфраструктурна підтримка.	Розвинута ринкова інфраструктура
Політична нестабільність Несприятливий психологічний клімат	Пріоритет приватної власності
Регуляторні процедури і корупція органів влади	Переважаючий вплив попиту з швидкою реакцією на нього
Нерозвинута державна фінансово-кредитна підтримка	Фінансова стабільність
Активний процес концентрації капіталу	Доступність засобів виробництва
Складна процедура дозволу експортної діяльності	Вільний доступ до міжнародних ринків
Суперечливість і нестабільність нормативно-правової бази	Дієвість та усталеність законодавства
Відсутність повної і вірогідної інформації про стан та кон'юнктуру ринку	Інформаційна відкритість
Низький рівень консультативних послуг та спеціальних освітніх програм	Розвинутий рівень консультативних послуг
Встановлення фінансового та управлінського контролю за самостійними підприємствами з боку великих компаній та відповідних монопольних угруповань	Традиції використання довірливих відносин Розвинута підприємницька самостійність (франчайзинг, субпідряд)
Кримінальний тиск	Офіційно мінімальна криміналізація

В свою чергу, на рівні мікро факторів існують наступні певні риси, які суттєво відрізняють МСБ України від більшості зарубіжних країн:(4, с.86):

- низький рівень технічної озброєності при значному інноваційному потенціалі;
- низький управлінський рівень, брак знань, досвіду та культури ринкових відносин;
- прагнення до максимальної самостійності (більшість зарубіжних МП працюють на умовах франчайзингу, субпідряді);
- поєднання в межах одного малого підприємства декількох видів діяльності, неможливість у більшості випадків орієнтуватися на одну продуктову модель розвитку;

- відсутність системи самоорганізації;
- недовіра західних партнерів та негативне психологічне ставлення населення до підприємців.

Доцільно визначити, що проблеми формування, функціонування та розвитку МСБ існують не тільки в Україні, а і в країнах із розвинутою економікою. Але у західних країнах вони носять внутрішньо фірмовий характер, на Україні – пов'язані з зовнішніми неконтрольованими факторами: (рис.2)

Основною характерною рисою проблем, що виникають в МСБ зарубіжних країнах виступає недостатній професіоналізм. В Україні сформувався феномен «тіньового сектору», який характеризується неможливістю здійснювати чесну виробничо-збутову діяльність, наявністю тіньової економіки. Виходячи із визначених проблем формується першочергова мета, яка постає перед підприємцями МСБ (рис. 2)

МСБ у розвинених західних країнах	проблеми	МСБ в Україні
Внутрішні		Зовнішні
приховані у ступені розвитку вмінь, навичок та здібностей особистості бізнесменів		приховані у ступені розвитку інфраструктури ринку і динамічності зовнішнього середовища
	Першочергова мета	
Професійна підготовка кадрів для сфери підприємництва		Створення сприятливого зовнішнього середовища

Рис. 2. Порівняльна схема проблем розвитку МСБ в зарубіжних країнах та в Україні

В свою чергу, поліпшення умов для розвитку МСБ в Україні залежатиме від комплексності і послідовності ринкової трансформації, з одного боку, і, з іншого боку, від розробки чіткої збалансованої загальнодержавної політики підтримки МСБ, яка повинна охоплювати всі аспекти формування і розвитку малого підприємства як інтегральної частини народногосподарської структури, тобто питання економічні, соціальні, організаційні, правові, технологічні, фінансові тощо.

Джерела та література

1. Малий бізнес України : підприємці здатні відродити країну/ Під ред. Д.В.Ляпіна. – К.: Асоціація сприяння розвитку приватних підприємств в Україні «Єднання», 1997.
2. Шпак В. І. Розвиток малого підприємництва в Україні (на прикладі українського видавничо-поліграфічної компанії «Експрес-Об'ява»): Наук.вид. – К.:МАУП, 2002. – 112 с.:іл. – Бібліогр.: с.107-110.
3. Piasecki Ed.V. Policy on small and mediym – sized enterprises in Central and Eastern European Contries. – Warsawa, 1992. – 263 p.
4. Варналій З.С. Мале підприємництво: основи теорії і практики. – 3-тє вид., стер. – К.: т-во «Знання», КОО, 2005 – 302 с.
5. Ляпіна К.М., Ляпін Д.В.,Береславський С.М. Національна програма розвитку малого підприємництва. Очікування – проблеми – перспективи. Київ, 2001.
6. Бізнес-середовище в Україні. 2005. Проект «Розвиток підприємництва в Україні». За фінансової підтримки Європейської комісії. Міжнародна фінансова корпорація, 2005. – 77с. www.ifc.org/sme_ukraine

Колесніченко І.М., Стаднік І.К.

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

І. Вступ: Сучасний етап розвитку української економіки характеризується низкою інституційних перетворень – відбувається руйнація старих інститутів та створення нових, при цьому в окремих сферах суспільного життя функціонують перехідні, тимчасові інституційні утворення. Ринок праці, як один з ключових елементів ринкової системи, також переживає етап становлення, а інституційні перетворення на ньому зумовлені якісним переходом до нової системи господарювання.

Інституційні аспекти функціонування економіки вивчаються багатьма сучасними дослідниками. Цій проблемі присвячені праці В. Гейця, Д. Богині, А. Гриценка, В. Петюха, М. Семикіної, С. Дзюби, Г. Сергієвої, А. Гальчинського та ін. Сьогодні залишається недостатньо вивченим питання щодо розробки пропозицій по створенню інституційних основ ринку праці. Саме вирішенню цього питання присвячена стаття.

Національні особливості інституційного та соціально-економічного середовища ринку праці зумовлюють його специфіку та особливості функціонування. Трансформаційні процеси найбільш суттєво вплинули на такі основні інститути ринку праці, як право на працю, інститут працевлаштування, інститут соціального забезпечення, регулювання зайнятості населення.

На сьогоднішній день формування ефективних заходів щодо вдосконалення функціонування ринку праці неможливе без дослідження проблем, що виникають на ньому у зв'язку із становленням нових ринкових інститутів.